

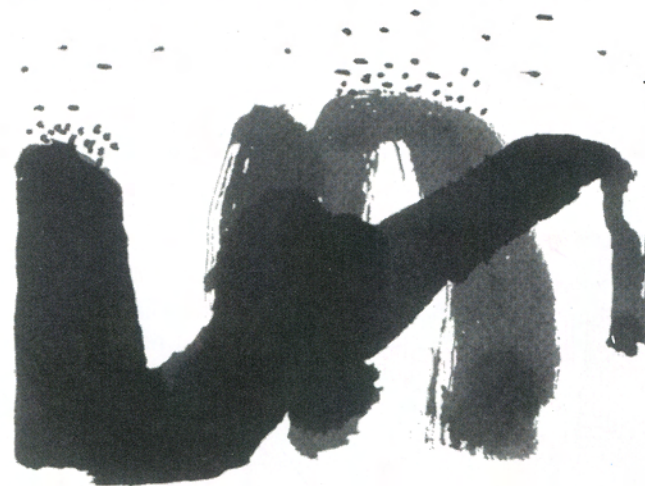

TRE BLINK MOD VEST

en film om øen Mykines

INDHOLD

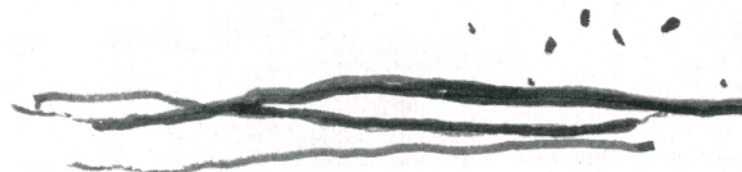
TRE BLINK MOD VEST
af Ulla Boje Rasmussen

BYGDEN
af Búi Brattaberg

FYRET
af Bárður Jákupsson

FUGLE MELLEM HAV OG LAND
af Søren Sørensen

KUNSTNEREN
af Bárður Jákupsson

TRE BLINK MOD VEST

Filmen "1700 meter fra fremtiden" om bygden Gásadalur gav mig indblik i mange områder på Færøerne, som alle kunne blive til film.

Således slog det mig, at der eksisterer en særlig verden omkring fugle og fuglefangst. Fra Gásadalur kan man kigge over på den "tågede" bagkrop af øen Mykines. Her har fuglefangst igennem århundreder spillet en afgørende rolle for menneskers liv.

Fugle og fuglefangst blev udgangspunktet, Mykinesfolkene og deres liv filmens centrale emne.

I filmen fortælles tre historier – om fyret på Mykinesholmen, om bygden og dens folk og om fuglefangsten.

Storme har i en uendelighed forsøgt at omkuldslå det hvide tårn bygget i 1909, men det står her endnu som Færøernes yderste forpost med vest og lyser ud over det uendelige hav: Tre blink hvert 20. sekund.

Mykines bygd er i uoprettelig tilbagegang. Op til 1950'erne boede her næsten 200 mennesker, nu er der ikke engang 10 fastboende uden for sommersæsonen. Økologiske og sociale faktorer truer det lille samfunds sårbare struktur. Nogle af de ældre Mykinesbeboere er her endnu, og deres historier og liv er værd at lytte nærmere til.

I begyndelsen af september måned 1991 venter filmholdet på »natten«, hvor årets helt særlige begivenhed finder sted: Sulefangsten. Vind, vejr og strøm skal indgå i en højere alliance, før bygdens mænd om aftenen bærer den næsten 100 meter lange "Holmsline" ud på Mykinesholmen.

De lægger sig på jorden og beder i stilhed en bøn. Havet ligger dybt nede under dem. Mørket falder på, og natten igennem fires mændene 80 meter ned i dybet til den lange gennemgående sulehylde.

Filmen er et historisk og nutidigt portræt af mennesker og natur.

Uden Mykinesfolkernes medvirken og tillid var filmen aldrig blevet en realitet.

En særlig tak til Farvandsvæsenet, Færøernes Kommando, Jan Kløvstad Nordens Hus, distriktsfyrmeister Leon Heinesen og Oskar Joensen, Mykines.

Ulla Boje Rasmussen

BYGDEN

Jeg besøgte Mykines sommeren 1982. For første gang satte jeg foden på denne ø, der skulle komme til at spille en stor rolle i mit liv. Jeg vidste intet om øen, bygden og livet herude. Der var noget med en oldemoder, som stammede herfra, og jeg kendte naturligvis sagnet om Óli Rami, der ved at fælde kæmpen Tórir Rami fra Gásadalur og rive hans ene øje ud foranstaltede, at Mykinesboerne fik den værdifulde sule, og min berømte troldkyndige bygdemand Toftaregin plagede jo også øen med sit besøg i sin tid.

Og hvordan opfatter man så som besøgende Mykines en smuk sommerdag? Jo, der var liv i bygden, folk i alle huse, tilsyneladende. Bygden lå så nydeligt i den lille dal langs åen, husene var velholdte, med hyggelige gårdspladser mellem de græstækkede rummelige længer. Man lagde naturligvis også mærke til den smukke, veldyrkede og store indmark, hvor der næsten ikke var en sten at se. Og så stengærderne, der sammen med de velbyggede stenhuse er sande kunstværker.

Men den største oplevelse var vrimmelen af lunder (søpapegøjer).

Overalt, hvor man gik langs klippekanten, ja endda højest på øen, havde lunderne deres huler, og for mig, der kun lejlighedsvis havde siddet med en fleygastong (fuglefængerketcher) og fanget nogle havheste (mallemukker), var det utroligt at se fuglefængerne komme og gå, både med båd og til fods, og fleygastænger stå uden for hvert hus om aftenen.

Jeg rejste igen efter tre dage en stor oplevelse rigere, og nu kunne jeg prale af at have været i Mykines.

Skæbnens veje er uransagelige. Jeg havde søgt Færøernes Jordfond om at kunne fæste en eller anden gård, der blev ledig i 1982, men tiden gik, og der kom ikke noget svar. Jeg havde næsten opgivet tanken om, at dette skulle lykkes, for som bekendt er det således på Færøerne, at hvis man vil beskæftige sig med jordbrug, skal man helst være født til en gård. Nu, i 1992, er dette dog noget ændret, således at uddannelse og interesse også har noget at sige.

Men pludselig en aften i april 1983 ringede telefonen, og jeg fik det budskab, at hvis jeg ville tage imod en fæstegård i Mykines, så skulle jeg få den, og jeg kunne rejse til øen med det samme. Bedre tilbud kunne jeg ikke få.

Det gjaldt bare om at komme i gang med forårsarbejdet hurtigst muligt, pløjning og fræsning til roer og kartofler. Bygningerne var i dårlig stand og krævede store reparationer.

Denne første sommer var livet paradisisk. Aldrig glemmer jeg de første »landkomudagar« – de dage om foråret, hvor lunderne i stor mængde kommer ind fra havet og slår sig ned i deres kolonier. Jeg glemmer ikke de første lunder, jeg fangede til middagsmad og den første dag, jeg kunne gå på lundefangst med min egen fleygastong til en fangstplads, jeg selv havde ret til at benytte.

En strøm af turister og gæster kom og gik – man levede midt i verden. Helikopteren, som i dag trofast står for forbindelsen til de mindre isolerede øer, var ikke begyndt at flyve dengang, men man var klar over, at den ville komme. Man ventede ligeledes på en ny landbrugslov, der ville gøre det lettere for unge, der ønskede at etablere sig i landbruget, og begrebet egnsudvikling var på alles mund.

Jeg var fascineret af øen og dens rigdom. Undertiden plejede jeg at tilkendegive, at jeg regnede Mykines for at være Færøernes spisekammer, og dette kom der engang en munter misforståelse ud af. Jeg ville overbevise en dansk helikopterpilot om min mening, og for at lette forståelsen brugte jeg formuleringen »Færøernes fryseboks«, hvorefter han bemærkede »Næ, er der så koldt derude«. Men senere forstod jeg, at disse ord måske ikke var helt malplacerede.

Dunga Hans Pauli, Mykines

For efteråret og vinteren kom også. Jeg erfarede, at Mykines kun har to årstider, den med lunder og så den anden. Om vinteren var vi 14 mennesker på øen, i 6 huse. 31 huse stod tomme. Vinteren 1983-84 sneede det usædvanlig meget herude, og da lagde jeg især mærke til de tomme huse. Der var ingen fodspor mellem husene, ingen gravede trappestenene fri, og sneen smeltede ikke omkring skorstene og af vinduer. Men julen kom med sit lys, og efter helligtrekonger var der jo vintersæson for jagt på havhest.

Denne gråhvide ishavsgæst giver selv det overisede sorte bjerg liv en kold vinterdag. Her ligger en indtægtsmulighed lige foran døren. I 1920'erne var der en lille hermetikvirksomhed på øen. Hvis nogen nærer tvivl, kan han finde dele af maskinerne på museet i Tórshavn. Ja, så langt var man fremme i Mykines dengang, til trods for, at man var uden bekvemmeligheder som elektricitet og helikopterforbindelse. Men man havde et folkegrundlag, det er den afgørende forskel. For uden børn og ungdom er intet samfund fuldkomment, så kan bygden ikke trives. Dette er desværre gældende for mange af vore små bygder i dag.

Men hvad så – er der egentlig nogen grund til at holde liv i de isolerede småøer? Ét er sikkert, skal et levende bygdeliv opstå igen på disse isolerede steder, er det ikke nok med bedre kommunikation, veje, helikoptere, tunneler, broer og havne. Andre forudsætninger må være til stede. Den mest betydningsfulde bliver at få udenbysjorden hjem til byggerne igen, efterhånden som fastboende bygdefolk er i stand til at passe jorden, dette gælder for såvel offentlig som privat jord. Dernæst må omsætningen af de producerede landbrugsvarer sikres.

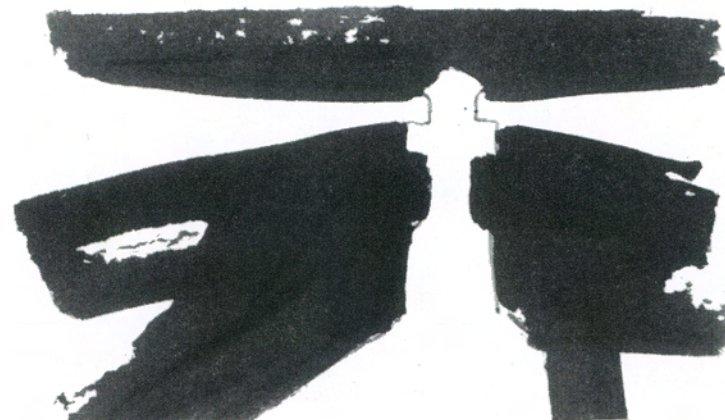
Som situationen er på Færøerne i dag, har vi ikke råd til at lade hundredevis af tønder dyrkbar jord ligge forsømt. Jord, hvorpå man sagtens kunne producere en stor del af de mængder af kartofler, grøntsager, kød, fjerkræ osv., som losses fra fragtskibene i Tórshavn hver uge, mens antallet af registrerede arbejdsløse færinges vokser.

Mykines har før været næsten folketom. Dengang havde naturkatastrofer og andre ulykker magt og krævede mange menneskeliv. Men nu er ulykkerne af en anden art, de omfatter oftest kravet om alt det faste: Fast arbejde – 8 til 4 og 9 til 5, faste åbnings- og lukketider, faste bus- og parkeringssystemer, fast pensionsalder, fast løn, fradrag, afgifter og udgifter. Dette er jo rimeligt.

Men menneskene vil utvivlsomt engang komme til at sætte andre og anderledes krav til livet. Mykines vil opleve det – næppe vi.

Búi Brattaberg

FYRET

“Omtrent Kl. 8 3/4 tiltog Stormen pludselig, og samtidig blev en Masse Sten slynget op mod Husets Sider. En Sten slog ind igennem Vinduet i Inspektørværelset, og knuste en Lampe, som stod på Bordet midt i Værelset. Vinden syntes da at være NV, orkanagtig Storm med Snefog. Samtidig meldte den Vagthavende i Fyret pr. Telefon, at det kneb at faa Linsen rundt ved Haandkraft, og et Vindue var slaaet ind i Vagtkammeret. Mens jeg stod ved Telefonen, slog to Vinduer ind i den vestlige Gavl. Da jeg havde ud-bedret Skaden lidt, ville jeg forsøge at komme op til Fyret, men det viste sig umuligt, for dels kunne jeg ikke faa Fodfæste, og dels blev jeg saadan overdænget med Sten og Grus, at jeg maatte gaa ind igen. Kl. knapt 9 1/2 meldte den Vagthavende, at Linsens Bevægelser var saa voldsomme, at den syntes at staa fuldstændig fast, naar Stødene kom, hvorfor han ikke kunne holde Linsens Omdrejning blot nogenlunde regelmæssig ved Haandkraft; Kviksølvet var begyndt at sprøjte op af Gryden. Jeg bad ham hellere slukke Fyret, end vise et aldeles misvisende Lys.”

Sådan skriver fyrmester Daniel Olsen på det nye Mykines Fyr den 11. januar 1910 i en tjenstlig indberetning til fyrdirektøren i København. Fyret havde været i drift i godt to måneder, men i tre tilfælde havde det allerede vist sig, at fyrets urværk ikke var i stand til at besørge linsens omdrejning, når tårnet rystede voldsomt i stormvejr.

Fyret på Mykineshólmur – eller “Myggenæs Fyr”, som det med datidens daniserede stednavneskik hed – var et led i Fyrvæsenets stort anlagte projekt at forsyne Færøerne med de for den øgende søfart livsvigtige lyssignaler. Havfiskeriet med sejlskibe – Færøernes form for industrialisme – var i udvikling, handel og søfart ligeledes. Man startede i 1893 med at bygge 6 fyr, blandt andet Nólsoy Fyr, et af de lysstærkeste fyr i verden. I 1909 kom de to andre store bemandede fyr på Færøerne: Akraberg og Mykineshólmur.

Havet er Færøernes største arbejdsplads. Et lunefuldt og stormfuldt klima med rivende strømme, ufarbare klippekyster og forræderiske revler og skær gør det til en farlig arbejdsplads, der i tidernes løb har krævet mange menneskeliv. I vort århundrede er denne arbejdsplads blevet tryggere med 28 store og små fyr – der er få steder på jorden, hvor fyrene ligger så tæt som på Færøerne.

Det må have kostet specielt store anstrengelser at bygge et fyrtårn på Mykineshólmur – denne utilgængelige klippefæstning, omgivet af et af verdens mest urolige farvande. Man måtte bygge et hejseværk, der kunne hejse byggemateriale til opførelsen op over den lodrette klippekyst fra åbne joller, der sejlede fra fyrvæsenets inspektionsskib, som lå fortojet i tryk afstand fra holmen. Alle arbejdsdygtige mænd i Mykines måtte hjælpe til med at få byggematerialerne på plads. Fyret er et 14 m højt tårn, sat sammen af jernplader, placeret på klippekanten 113 m over havet.

Der blev også bygget en foreløbig barak til fyrmesteren, og en hængebro over Hólmgiógv – kløften mellem holmen og øen. Stien mellem bygden og broen blev på stejle steder og smalle afsatser forsynet med trappetrin indhugget i klippen, og wiregelænder, som man kunne støtte sig til. Foruden fyrmesteren var der ansat en fyrassistent og en fyrpasser. De boede i bygden og skulle færdes frem og tilbage ad klippstien og over broen, men hvis det var nødvendigt, kunne de overnatte i et værelse i fyrmesterboligen. Yderligere en mand i bygden blev ansat til at holde broen vedlige.

Den følgende sommer opførtes en bolig til fyrmesteren og hans familie, og barakken nedrives. Fyrtårnet afstives med en solid sokkel støbt i cement omkring den nederste del og sikres yderligere med barduner. Dette standsede de voldsomme rystelser, og siden har tårnet fungeret. Stien mellem huset og fyret måtte forsynes med wiregelænder – i stærk blæst og storm var det umuligt at gå denne strækning på mindre end 100 m uden at støtte sig til wiren.

Uden om fyrmesterboligen opføres et træstakit, der markerer statens ejendom og ellers tjener til at værne det, som så positivt kaldes fyrmesterens “have” mod de stude og får, der græsser i holmens frodige høje græs. Dette stakit spiller en stor rolle i fyrmesterens indberetninger til fyrdirektøren i årene, der kommer. Det blæser næsten hvert år ned i stormen, repareres, blæser ned igen, fornys, skræbes og males, beskadiges, repareres, rådner, splittes ad og fornys igen i en uendelighed. Flyvende sten og grus slår ruder ind, antenner og andre luftledninger falder ned, udendørs instrumenter, der er solidt fæstnet til nedrammede pæle, flås af, så kun beslagene sidder tilbage. Og dermed er vi ved hverdagens rutine.

Hverdagen bestod i hver tredje time at trække det store lod op, som drev urværket. Loddet hang i en lang kæde i hele tårnets højde. Urværket drejede de store linser rundt. Lyskilden var en såkaldt “Luxbrænder” – en petroleumslampe med glødenet. Lampen skulle passes, olie hældes på, lampeglass og linser rengøres for sod. Endvidere skulle man udføre meteorologiske observationer.

Hverdagen består ikke mindre i vedligeholdelse og reparationer af bygninger og udstyr. Fyrmesteren og de to fyrpassere deltager i en vild kappestrid mod forfaldet. Her ved den yderste kyst på afgrundens rand gnaver tidens tand hurtigere og dybere end andre steder. I det salte skumfog fra brændingen, der driver ind over holmen, rustet ubeskyttet jern igennem på ingen tid. Wirer, bolte, spænder og beslag ved fyret og broen skal smøres med blyhvidt og tælle, andet jernværk med mønje og maling, træværk skal skræbes og males, hængsler og vindhasper fornys, ruder og tagplader skiftes ud.

"Myggenæs Fyr, der er beliggende paa 62° 5' 50" N.Br. 7° 40' 15" V.Igd., er et hvidt Lynfyr, der viser 3-Lyn hver 20 Sekunder, nemlig: Lyn c. 1/3 S., Mørke c. 3 2/3 S., Lyn c. 1/3 S., Mørke c. 3 2/3 S., Lyn c. 1/3 S., Mørke c. 11 2/3 S. Linseapparatet er af 3die Orden, Flammens Højde over Vandet 125 Meter, Synsvidde og Lysevne 25 Sm. Fyret vises fra et 14 Meter højt, bujdt, rundt Taarn; fra c. V. til c. NV. skjules Fyret i større eller mindre Afstand fra Land, mest i Retning VNV., hvor Fyret gaar i Skjul c. 1/3 Sm. fra Holmen. Fyret er oprettet 1909 og tændt den 1. November samme Aar. Brændetid er 20. Juli til 20. Maj. Fyret lyser fra c. S. 85° Ø. gennem S., V. og N. til c. N. 55° Ø. (...) Fyret skal være i fuld Brand fra 1/4 Time efter Solnedgang til 1/4 Time før Solopgang."

Et par gange om året, når vejrforholdene er gunstige, kommer forsynings-skibet og lægger bi under hejsekranen. Sække med kul og koks til fyrmesterens kakkelovne og komfur, tromler med olie til fyrets og fyrmesterens lamper samt kranens motor hejses op sammen med kasser indeholdende alskens sager, som denne, afsendt 10. juni 1911 fra Fyrmagasinet med bl.a. "0,500 kg Urmagerolie, hurtiggaaende, 3 Ark Smergel-lærred, 10 kg Sprit, 4 Stk. Isolationsklokke med Bøjle, 1 m Haardug, rød... 15 Ark Skrivepapir, almindelig, 2 Ark Trækpapir, 3 Stk. Blyanter, 2 Stk. Kakkelovnsbørster, 1 Stk. Sæbebørste, 360 kg Cement og 4 Stk. Marieglas." Skibet modtager tomme tromler og sække, samt kasser med instrumenter og udstyr, der skal repareres i København.

Som de fleste husstande på Færøerne dengang var fyrmesterens familie i høj grad henvist til at være selvforsynende med mad. Båd kunne de ikke

have på denne utilgængelige kyst, men de kunne fange lunder. I haven kunne de dyrke kartofler og roer. Høns kunne de have, et par hjemmefår har der sikkert været plads til, og der var foder nok til en ko. I skrivelse af 31. maj 1918 retter fyrmester H. Debess denne forespørgsel til fyrdirektøren: "Jeg tillader mig at spørge Hr. Fyrdirektøren om jeg kan faa Tilladelse til selv at tage en del af Skillerummet i Hønsehuset ned, mærke det og lægge det til Side, så det kan sættes op igen i samme Stand senere, for derved at opnaa bedre Plads for min Ko, da Pladsen for Øjeblikket er meget indskrænket." Dette tilsteder direktøren i et brev modtaget 8. juli.

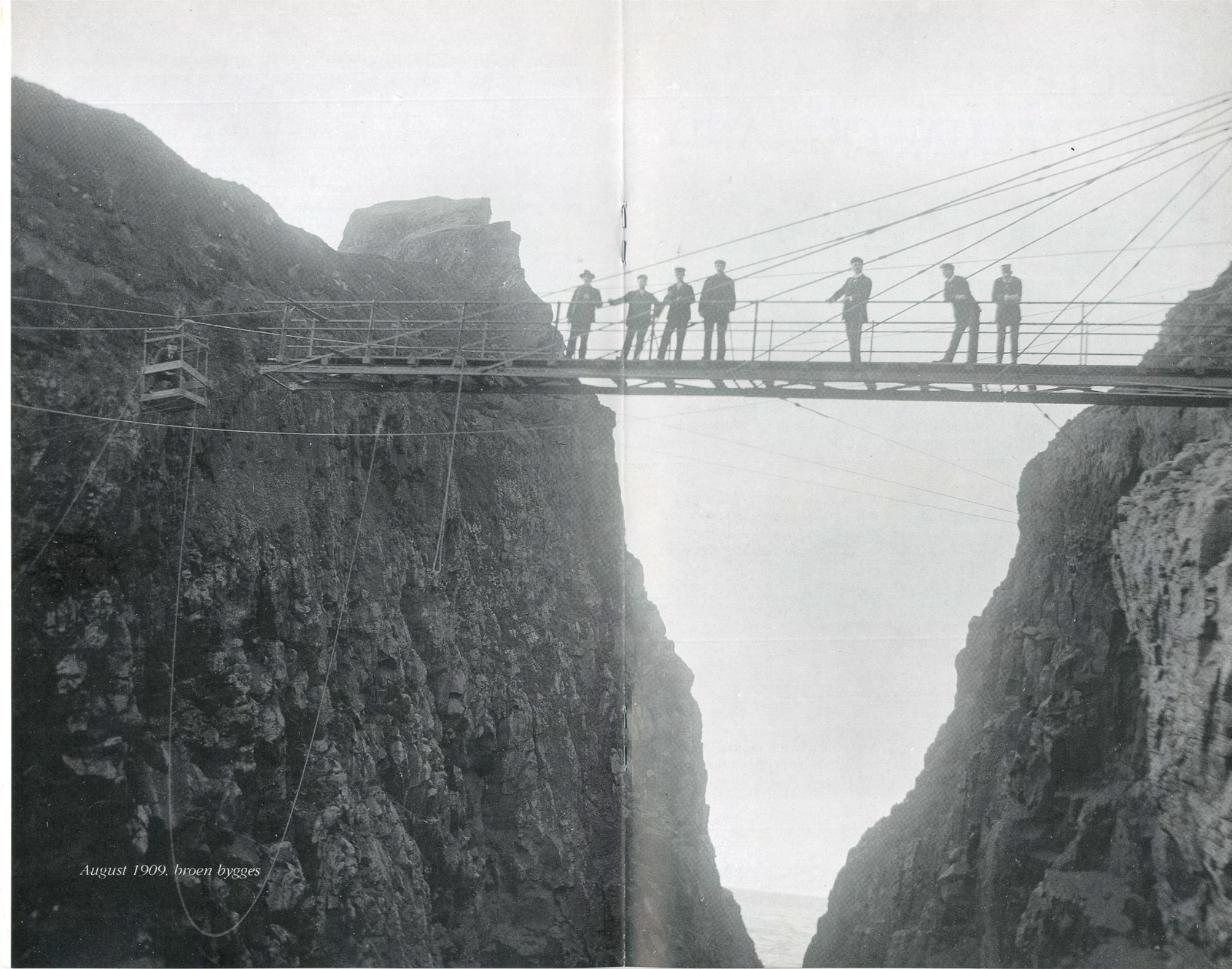
I 1930 bygges en radiostation, og Mykines fyr fungerer nu som radiofyr og pejlesender. En elektricitetsmotor blev også installeret. Det havde længe været et ønske, at fyrassistenten og fyrpasseren også kunne have deres familier ude ved fyret på holmen, og i 1937-38 opførtes to nye huse. Der var nu opstået en hel bygd på dette ensomme sted, børn fødtes og voksede op her, og om vinteren kom der en lærer, der holdt skole i fyrmesterens dagligstue. Om foråret og efteråret gik børnene i skole i bygden. En overgang i 1960'erne var der 7 skolebørn på Mykineshólmur.

Da verdenskrigen brød ud, og Færøerne blev besat af britiske tropper, kom der ordre fra det britiske admiralitet om, at alle fyr og radiofyr skulle slukkes. Mandskabet på Mykineshólmur gik stadig vagt og skulle være parat til at sende signaler, når besættelsesmagten krævede det. Der var fredeligt det første år, men i efteråret 1941 blev fyret tre gange angrebet af tyske bombefly med bomber og granater. Boligerne og de andre bygninger blev beskadiget, og en af mændene lettere såret af en granatsplint, men fyret blev ikke truffet. Koner og børn måtte evakueres til bygden, hvor de blev boende, til krigen var forbi, og et underjordisk shelter blev bygget til mandskabet øverst på den nordlige klippekant.

Efter krigen fortsatte fyrets drift nogenlunde som før til 1968, da elektriciteten kom til de færøske bygder, også til Mykines, og et kabel blev lagt ud til fyret på holmen. Og nu gik man i gang med at automatisere driften. I 1969-70 blev personalet opsagt eller forflyttet og de to fyrpasserhuse taget ned og flyttet til Tórshavn. I dag har man helikopterforbindelse med Mykines flere gange om ugen, og det er ikke længere nødvendigt at bo fast på holmen for at vedligeholde fyret. Det lille samfunds dage er talte.

Spørgsmålet er så, hvor længe endnu fyret på Mykineshólmur får lov til at sende sine tre blink mod vest. Vore dages avancerede elektroniske navigationssystemer har nærmest overflødiggjort de blinkende lys og radio-signalerne. Fyrenes prægtige epoke synes at nærme sig afslutningen.

Bárður Jákupsson

August 1909. broen bygges

FUGLE MELLEM HAV OG LAND

Mykines er Færøernes yderste forpost mod vest, dér hvor det store hav begynder. Noget af det, der formidler overgangen til havet, gør overgangen flydende eller svævende så at sige, er mængderne af havfugle. Fuglene på den yderste ø er som havgusen, ikke rigtig hav, ikke rigtig land – af et stof, der er med til at skabe myterne.

Bevægelsen mellem hav og land er vigtig. Så vigtig, at poulsmesse, den 25. januar, bliver markeret som dagen, hvor sulen for første gang kommer ind fra havet og sætter sig på sit eneste færøske ynglested – på Mykinesholm. Før i tiden blev det fejret, festligt og rituelt, ved at kvinderne i deres stiveste puds gik op på øens høje vestpunkt for at vinke til sulerne på holmen. – Næste vigtige dato er gregorsmesse, den 12. marts, den første forårsdag. Alle andre steder på Færøerne er det dagen for strandskadens ankomst fra vinterkvarteret. Men på Mykines er det først og fremmest dagen, hvor sulen sætter sig på sin rede.

Det er fascinerende at være vidne til havfuglenes landkomst. Det gælder ikke mindst de yngre fugle, der endnu ikke er vant til landlivet. Landkomsten for dem må nødvendigvis blive prøvende og med mange tilløb. Hos lunden, søpapegøjen, foregår det så vidt muligt, når der er mange fugle sammen – det vil sige med titusinder af fugle, undertiden mange flere.

Lundernes landkomst kan her være en ren opvisning i gådefuld parade-flyvning. Forestillingen begynder med, at de samles på havet foran kolonien. På et tidspunkt kommer der så gang i den såkaldte lunde-ring med flyvende fugle. De flyver ind fra havet og ind over yngleområdet i en stor elliptisk bane. Alle følger samme rute langs kysten, ca. en 2-300 m, inden de igen drejer ud over havet. Denne rundflyvning fortsætter og fortsætter.

Set fra afstand er det tydeligt, at det er en bred ring. Som tilskuer på nært hold ser man en konstant, tæt strøm af fugle, og lyden af hurtigt flaprende vinger kommer i bølgende sus. Ringen kan vare ved i flere timer, og på Mykines, hvor der ligger flere meget store kolonier næsten side om side, kan man nogle dage opleve, at der er rundflyvning i flere lunde-ringe på én gang.

Rundflyvningen slutter med lundernes landkomst. Specielt på de helt store landkomstdage kan det ske overraskende massivt på meget kort tid. Alle står så med det hvide bryst vendt mod havet – i en tæt opmarching, der må være et voldsomt signal for de lunder, der endnu ikke er kommet ind.

Fugle som suler, lunder, lomvier, mallebukker, skråper m.fl. lever et liv, der på alle måder er tilpasset havet. Det betyder, at disse ellers meget forskellige fugle har flere spændende fællestræk. – De er flokdyr, der lever af andre flokdyr. – De har en høj levealder. F. eks. har mallebukken en gennemsnitlig levealder på omkring 40 år, når den har overlevet de første kritiske år. – De har en meget langsom produktion af unger, med højst én om året. Opfodringen af ungen sker tilmed omstændeligt. Typisk tager det langt over en måned og f.eks. for sulen op mod 3 måneder. Hertil kommer så, at også rugetiden inden da har været lang.

Suler

Lunde

Sule

Yderligere et fællestræk for havfuglene bør fremhæves, nemlig at de først begynder at yngle, når de har flere års erfaring. Både sule og lunde venter, til de er omkring de 5 år, mens f.eks. malleuk og skråpe er endnu ældre. Ud over de ynglende fugle er der derfor en hel række ungdoms-årgange.

Mange af de yngste kommer slet ikke på land, men efter et par somre må de så alligevel ind for at deltage i livet i kolonien. Først er det kun som observatører, senere danner de eventuelt par helt uforpligtende. F.eks. hos sulen har de yngre fugle separate afdelinger i kolonien, med en "klub" på de store dranger – fritstående klippesøjler – på Mykinesholm.

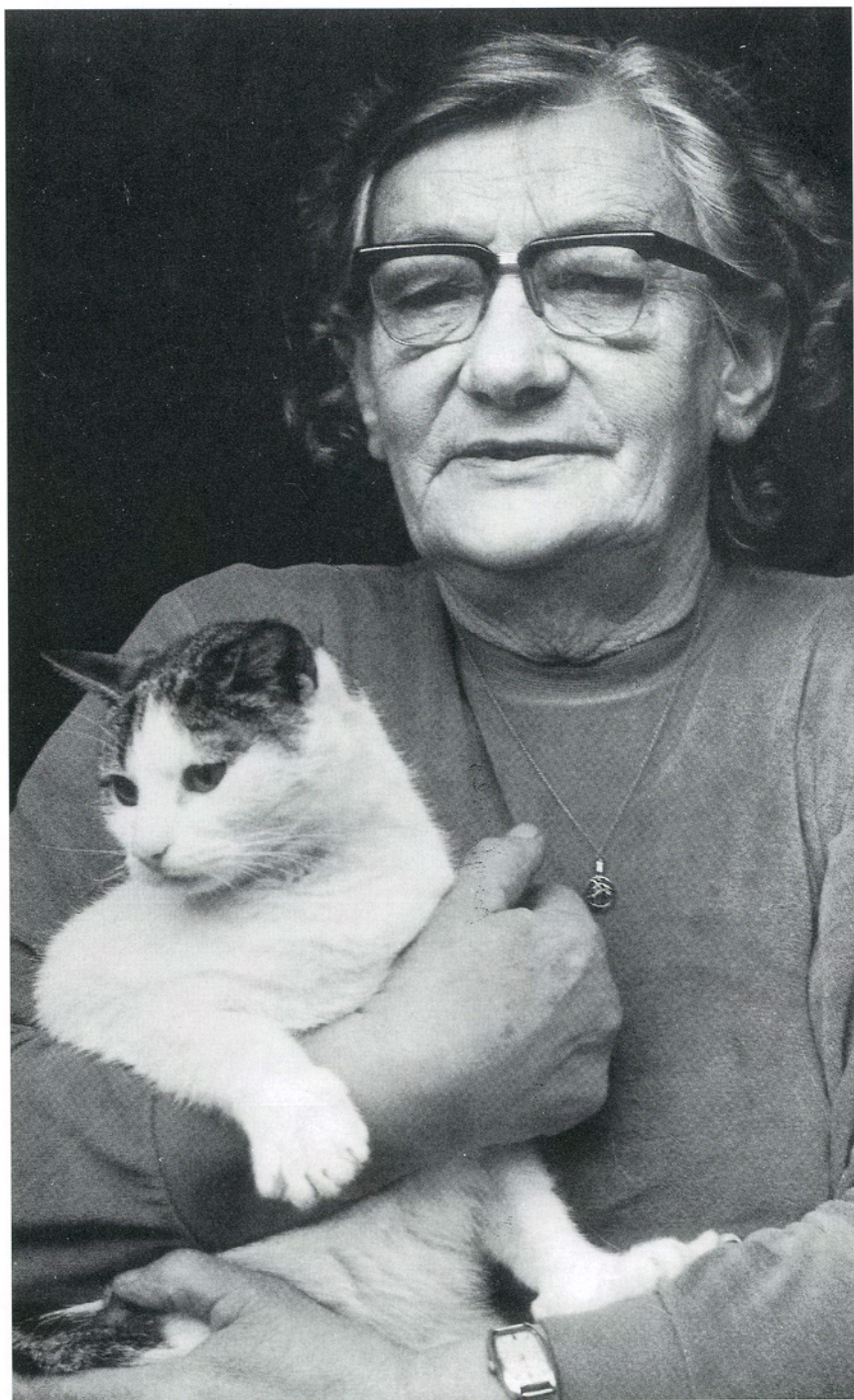
Fugle, der optræder i mængder som havfuglene på Mykines, er tidligt blevet en naturlig ressource for mennesker. Generation efter generation af øboer har haft fugle som mad på bordet – en absolut nødvendig del af kosten. Fangsten er sket med stor indsigt i fuglenes liv. Først for i det hele taget at kunne foretage en effektiv fangst, men dernæst nok så meget for at høste, hvad bestandene kunne bære. Fangsten har stort set været begrænset til de grå årsunger hos sulen og til de ikke-ynglende årgange hos lunden. Senere er så også kommet fangst af malleuk. Den oprindelige forårsfangst af et mindre antal gamle suler er opgivet for mange år siden.

Som det bliver nævnt flere gange i filmen, er fangsten ikke uproblematisk i dag, og flere af de store havfuglebestande er truet af tilbagegang. Fuglene på Mykines skal dermed overskride endnu en grænse: Fra at være næsten mytiske havvæsner og til at blive mulige rollehavere i en af tidens hidsige miljødebatter.

Problembilledet er bestemt ikke entydigt. Det er forskelligt fra art til art og fra den ene bestand til den anden. For lunden ser det umiddelbart mest dramatisk ud. Efter nedgang tidligere i århundredet er der nu fulgt en massiv sultedød hos ungerne igennem foreløbig 3 sæsoner. Lunde-ungerne på Mykines bliver næsten udelukkende fodret med tobiser, så det er her problemet ligger. Med sin høje levealder er lunden, ligesom de andre havfugle, netop tilpasset til at kunne bære en høj unge-dødelighed. Men gentaget over flere år må det nødvendigvis gøre indhug i bestanden. Det er derfor vigtigt nu, at fleje-(fuglefænger-ketcher)-fangsten bliver foretaget med den moderation og det indblik, som de gamle Mykines-folk ville have anvendt i en tilsvarende situation.

Den årlige høst af sulens årsunger foregår efter de traditionsgivne retningslinier, og bestanden har været meget stabil omkring 2000 par igennem mange år. Andre steder i Nordatlanten, som i Storbritannien og på Island, hvor bestandene er væsentlig større, er der i samme periode sket en kraftig fremgang. Der er heller ikke i dag tegn på, at sulen er truet af de nedgange, som flere andre havfugle er udsat for.

Søren Sørensen

KUNSTNEREN

Sámal Elias Joensen-Mikines (1906-1979)

»Færøerne ejer ingen idyl. Her hersker stormen enevældigt, og en lang vinter indhyller hav og land i sin mægtige klamme og iskolde kåbe. Her fødes melankolien og naturskrækken... På disse forrevne klippeøer er farverne sorte, grå og grønne, og de ni måneder af året vasker oceanets bølger over klipperne, og mennesker sætter livet på spil. Ja – men endnu et par ord om farverne. Her på øerne brydes de på en forunderlig måde af luftens fugtighed, der ofte giver et diffust synsindtryk, hvilket jeg har oplevet, når hav og himmel smelter sammen i rosa og grå toner med konkyliens glans eller i kaskader af lys, der under et vældigt vejdrama pludselig kastes ned mellem mørke skymasser og belyser havet, klipperne, de grønne græsgange og bygdens sorte huse. Det er i begge tilfælde et stærkt, men samtidig blidt lys. Det er fascinerende...«

Disse malende ord tilhører Sámal Joensen-Mikines (1906-79), der kom til verden i Innistóva i Mykines og voksede op som den ældste af 6 søskende i bygden. Efter færøsk tradition skulle man vente, at en mand med sådan en stærk naturfølelse og udtrykskraft skulle blive digter. Her i landet har kunstneren altid først og fremmest skulle udtrykke sig i ordenes kropslige gestalt, sang og dans. Han kunne være blevet en af repræsentanterne for den moderne digtning, der efter århundredskiftet brød med den middelalderlige episke tradition og i den vågnende nationalfølelses ånd tog sit udgangspunkt i Færøernes natur og rige kultur.

Men Mikines, som vi plejer at kalde ham, kom til at udtrykke sig kunstnerisk på en anden måde, som færing var mindre fortrolige med – i malerkunsten. Med sit banebrydende ekspressionistiske maleri grundlagde han den moderne færøske billedkunst i 1930'erne. Og han formåede at skabe en interesse blandt publikum for denne nye kunstart, som fremdeles er levende.

Det tematiske udgangspunkt var den lille brændingsomkransede ø med sine mennesker, der skulle leve livet under særdeles hårde vilkår. Han tog sin hjemø navn (en retskrivningsreform har senere ændret navnet til Mykines). Selv om Mikines havde fast opholdssted i København en stor del af sit liv, var det barndommens ø og dernæst alle Færøerne, der var hans billedverden. Undtagelser er malerier fra Bornholm og Bovbjerg i Danmark, som han malede en overgang i sine ældre år.

Allerede i en ung alder havde Mikines været optaget af tanken om at være kunstner og få en egentlig kunstnerisk uddannelse. Om nogen færing har haft ønsker i den retning før Mikines, er ikke godt at vide – ingen havde i hvert fald realiseret dem.

Kvindeportræt, 1934, 54x42 cm. Privateje

Nok havde man respekt for digtningen, sangen og dansen, men dette var en brugskunst, som alle var engagerede i – en naturlig del af hverdagen. Den idé, at man skulle hellige sit liv til kunsten alene, måtte dengang forekomme færinges fremmed og urealistisk. Samfundet var ukompliceret og lidet differentieret: Unge mænd, der ikke havde jord, måtte på havet og være fiskere. Men Mikines havde en støtte i sin fremsynede fader, som var en skønånd, respekteret af alle i bygden.

Drengen var musikalsk, og ønsket gik i retning af at lære at spille violin. Men så kom en svensk fuglemaler, William Gislander, til Mykines sommeren 1924. Gislander, der så vist ikke var nogen fremragende kunstner, vakte den unge øbos nysgerrighed, hans malerier af landskaber og fugle virkede som åbenbaringer på det åbne kunstnersind, og Sámal Elias fulgte interesseret malerens færden, samlede hans brugte tuber op og forsøgte selv, opmuntret af Gislander, at male med de rester, han kunne presse ud af dem. Han bestemte sig for at være maler. Resultatet af de følgende års arbejde med farver og pensler – remedierne fik han tilsendt pr. post af en slægtning, der var bosat i Danmark – viste han frem på en udstilling i 1927 i Afholdshuset i Tórshavn. Udstillingen gik godt. Han solgte samtlige billeder.

I Tórshavn kom Sámal Elias i kontakt med en række digtere og andre skabende personligheder. De var engagerede i den kulturkamp, som var et led i den nationale frigørelsesproces, og den nye billedkunst, som hidtil havde været dyrket af amatører, betragtedes som en potentiel del af denne kamp. I dette miljø blev den unge mand fra Mykines opfordret og tilskyndet til at begive sig til den store metropol København for at tage en kunstnerisk uddannelse.

For den kulturelle opblomstring, Færøerne havde oplevet i vort århundrede, var denne begivenhed i 1928 en milepæl. Færøerne skulle få sin første professionelle kunstner, kunsten skulle ikke længere kun være en fritidsbeskæftigelse, men en alvorlig livsopgave for en talentfuld begavelse. Til gavn for landet og folket.

Årene 1928-32 var Mikines elev på Kunstakademiets Malerskole, hvor han som lærer havde professorerne Ejnar Nielsen og Aksel Jørgensen. Ejnar Nielsen, der især kom til at betyde meget for Mikines kunstneriske udvikling, var en repræsentant for 90'ernes symbolske epoke. Med Ejnar Nielsen fik – med Mikines' ord – "lidelsen, smerten, sorgen, ensomheden, livet og døden... sin medfølelse og mesterlige skildrer." Disse ord siger i virkeligheden meget om Mikines' egen kunstneriske stræben. Han debuterede på Kunstnernes Efterårsudstilling i 1931. Efter afsluttet uddannelse rejste han hjem til Færøerne og siden boede han skiftevis i Mykines, Tórshavn og København. I de perioder, hvor han boede i København, rejste han næsten hver sommer til Mykines for at opsøge sit miljø og sin motivverden.

Nordlig vind, 1957, 100x155 cm. Færøernes Kunstmuseum

Omkring båren, 1953, 100x120 cm. Færøernes Kunstmuseum

Mikines var en søgende kunstner, hans udtryk ændrede sig bestandigt og han havde som de fleste kunstnere også sine kunstnerisk svage perioder. Men vi kan dele hans virksomme år op i to hovedperioder: Før og efter 1942. De første år malede han landskaber og bygdebilleder, især fra Mykines. Fra 1933 blev menneskelige lidelser det mest påtrængende tema. 1930'erne var en ond tid for Færøerne, tuberkulosen var blevet en svøbe, der ramte næsten alle familier, blandt andet mistede Sámal Elias to af sine søskende og sin fader, som han var stærkt knyttet til. Skibsforlis tog unge mænd i deres bedste alder. Mikines pintes af disse forhold, han var af den slags mennesker, der påtager sig lidelsens byrde, og han skulle overvinde smerten med sin kunst. Hele livet oplevede han døden som en stærk realitet, den var altid til stede som en indlysende del af al erkendelse og oplevelse – og som altoverskyggende kunstnerisk tema.

Året 1934 er et højdepunkt i Mikines' kunst. Der maler han flere af sine bedste portrætter af folk fra Mykines og hovedværker som "Omkring båren" (Kunstmuseet i Tórshavn) og "Savn" (privatejet). I "Savn" skildrer Mikines enkelt og sandt den tyngende sorg. Vi ser en fattig stue. Det blege lys fra vinduet falder på ansigter og hænder, væg og gulv, og som faste klipper vokser tre kvinder – tre generationer – ud af mørket. De har fået budskabet om, at en søn eller ægtemand er død på havet. Foroverbøjet i skyggen under vinduet sidder moderen, tynget af sin ensomhed. Sunket ind i sig selv søger hun bort fra de to andre. Den unge kvinde, som står inde ved væggen, vender sorgen ud og lader den lyde i gråd.

Forrest sidder den gamle, hun, som har levet og har lært at resignere. Hun kender menneskets lod, og af bitre erfaringer har hun lært Herrens uransagelige veje at kende.

Varsomt, enkelt og monumentalt er figureerne modelleret ud af den grønne dunkelhed. I sin mørke farveholdning og sit asketiske, enkle billedsprog er maleriet typisk for Mikines' klassiske periode, en periode, som William Heinesen har betegnet som kunstnerens "maleriske passionsmusik".

Temaet i "Savn" aktualiseres i uhyggelig grad samme år af en stor skibskatastrofe. På hjemvej fra fiskeri ved Island forliste to fiskekuttere, hvorved 43 fiskere omkom, deraf 9 alene fra den lille bygd Mykines.

I pietetsfulde billeder som "Før jordfæstelsen", "Ved dødslejet" og "Gravøl" (alle privateje) skildrer Mikines med store kontrastfulde mørke og lyse flader i en stærk lodret og vandret bevægelse følelsen af uafvendeligt fælles skæbne. Det er hele bygden, der står omkring kisten. Livet er en gåde – døden kan ikke fattes. Nævnes bør også hovedværket "Hjem fra begravelse" (1937, Kunstmuseet), Mikines' største komposition, som han arbejdede på i to år. Bygdepartier, især fra Mykines, disse år har en særegen elegisk religiøs tone, som "Morgen" (1939, Kunstmuseet).

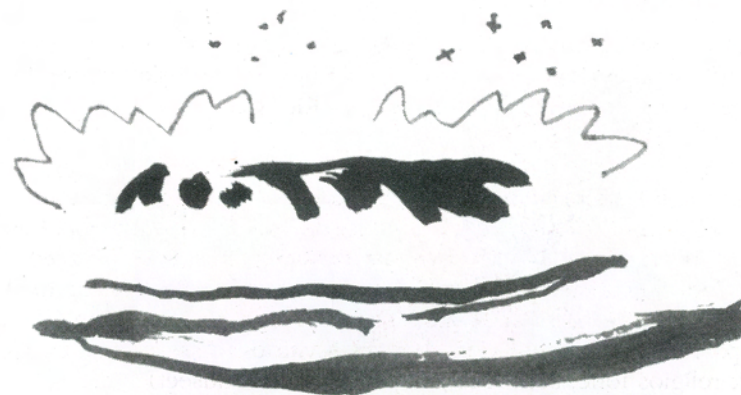
Mikines' styrke var hans kompositionelle talent, der især kommer til syne i grindedrabsbillederne. Dette tema, som han tog op i 1942, blev hans mest centrale og karakteristiske. I grindedrabet står livet og døden i tung alvorlig strid. Her er drama, farver og stærke følelser, store rytmer og bevægelser. Grindedrabsbillederne, hvoraf betydelige kan ses i Lagtingets og Landsstyrets bygninger i Tórshavn og på Kunstmuseet, blev Mikines' sejr over døds mørket, med dem malede han sig imod lyset og farverne. Mens kunstnere som Edvard Munch og El Greco, som han havde stiftet nærmere bekendtskab med på en stor udenlandsrejse i 1937, havde været en inspiration i den "mørke" periode, kommer en glød fra den romantiske mester Delacroix frem i grindedrabsbillederne. Mikines åbenbarer nu sin romantiske naturfølelse, der også kommer til syne i religiøse motiver, som "Kristus på Genesaret sø" (1944, Kunstmuseet).

Efter verdenskrigen ændres Mikines' kunst helt. Han maler igen landskaber og bygdepartier og helliger sig stadig mere det formelle maleriske på bekostning af det episke indhold, der havde været hans styrke i 1930'erne. Han bliver en koloristisk maler, som interesserer sig for kontrastfarvers sammenspil, og han opnår en virtuos frihed i penselstrøgene. Fra midten til slutningen af 1950'erne leder han tilbage til lidelsens tema, og i en syntese af denne emnekreds og den opnåede koloristiske færdighed skaber han en række af sine glødende mesterværker, f.eks. "Afskeden" (1955), "Omkring båren" (ca. 1953) og "Nordenvind" (1957, alle tre Kunstmuseet).

I færøsk billedkunst er Mikines klassikeren. Hans grundlæggende ekspresionistiske syn er stadig en hovedtrend i færøsk billedkunst, omend kunstnerne naturligvis søger nye veje, som er andre end hans.

En betydelig del af det nye kunstmuseum i Tórshavn, der åbner i juni 1993, vil blive reserveret museets samling af Mikines' malerier, deriblandt mange af hovedværkerne. Dette er den største og mest repræsentative samling af hans kunst, der findes.

Bárður Jákupsson

ULLA BOJE RASMUSSEN

Uddannet maler på Kunstakademiet, København 1977. Stipendieophold på Rhode Island School of Design, USA med en Master of Art Education Degree, 1975. Uddannet filmfotograf, Den danske Filmskole, 1980.

Har bl.a. filmet:

Gorilla, Gorilla, 1984 (Label Pris, Det franske Filminstitut, 1984)

Tjenestepiger, 1984.

Den lille pige med skøjterne, 1985.

Instruktør:

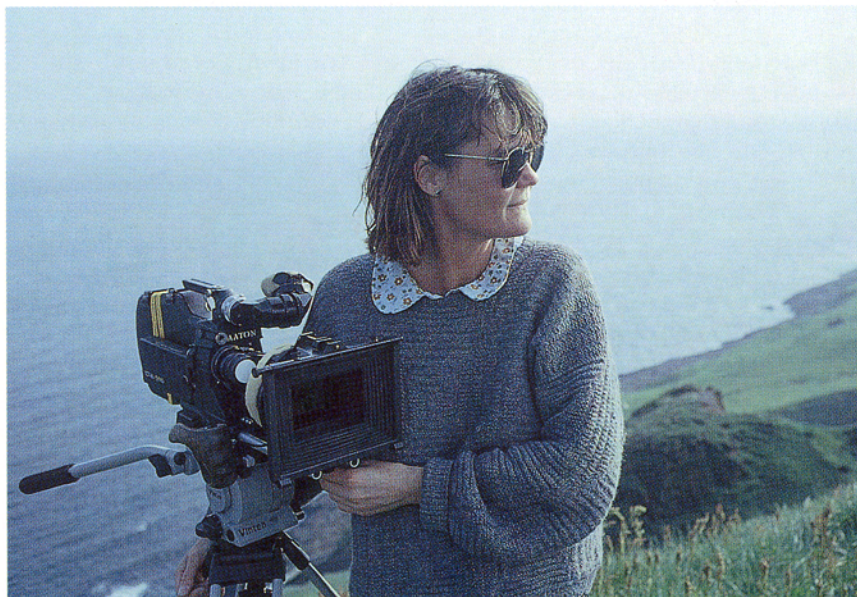
Tjenestepiger, 1984 (sm. m. Mette Knudsen).

Fiskevenner, 1988.

1700 meter fra fremtiden, 1990 (Førsteprisen ved Nordic Short and Documentary Film Festival, Grimstad, Norge, 1990. "Robert" i kategori kortfilm/dokumentarfilm, Det danske Filmakademi 1991, samt førstepriser ved internationale filmfestivaler 1990-92)

Instruktørassistent samt fotograf på 5 udsendelser til DR-TV om Det moderne maleri, 1988.

Alle film er i distribution hos Statens Filmcentral.

CREDITS

54 min. 1992.

Manus og instruktion:

ULLA BOJE RASMUSSEN

Medvirkende:

OLAF og NICOLINA NICLASSEN

HERDIS JOENSEN

LEON HEINESEN

OSKAR JOENSEN

BÚI BRATTABERG

Jógvan Meinhard Johannesen

Bjarni Hansen

Foto:

ANDREAS FISCHER-HANSEN

ULLA BOJE RASMUSSEN

Michael Rosenløv Jensen

Lyd:

LARS VIGGO HØYER

Lydmix:

PER MEINERTSEN

LARS VIGGO HØYER

Klip:

JACOB THUESEN

Kasper Schyberg (*konsulent*)

Ornitologisk konsulent:

SØREN SØRENSEN

Tolk:

POUL GEERT HANSEN

Arkiuifilm:

OSKAR JOENSEN

LEO HANSEN

Musik:

BENJAMIN BRITTEN

JEAN SIBELIUS

BELA BARTOK

POUL HINDEMITH

Produktion:

ANDREAS FISCHER-HANSEN

ELIS POULSEN

Produceret af NORDFILM 1992 for SFC med støtte fra:

Nordisk Film & TV Fond · Kinotuotanto Oy · Mentunargrunnurin · Jólamerkjagrunnurin · Føroya Sparikassi · Norðurlandahúsið i Føroyum · Føroya Landsstýri · Fossbankin P/F · Atlantic Airways · Dansk-Færøsk Kulturfond.

Tak til:

Kári J. Mikines · Jákup S. Jacobsen · Helikopterpiloterne (Týrlúflutningur) · Ivan V. Andersen og Ulf Marqvard Petersen (Farvandsvæsenet) · J.P. Hansen (Botanisk Museum) · Hans W. Andersen (Dansk Folkemuseum).

Denne pjece er udgivet af Statens Filmcentral, 1992.

Foto: Ulla Boje Rasmussen (s.2) · Palle W. Petersen (s.7) · Andreas Fischer-Hansen (s.8, 19, 20, 30) · Búi Brattaberg (s.12) · Sosialurin/Kalmar (s.22) · Rúni Brattaberg (s.23 og bagsiden).

Vignetter, layout: Bárður Jákupsson. Sats: Andreas Steinmann. Tryk: IFT AS.

